

LAVINIA BETEA

Ultimul an din viața
Elenei Ceaușescu

Agenda Tovarășei în 1989

CORINT
BOOKS

—2018—

să fie...” Nicu marșase cu viziunea lui. Cel știut ca partenerul de șah preferat al Tovarășului și sfetnic de taină al lui a încercat să-i atragă și pe alții într-o partidă pro-Nicu. I-a numit pe Ion Traian Ștefănescu, Ioan Totu, Nicolae Giosan. Orice și ori-cine, a mărturisit el peste ani, doar să nu preia Tovarășa cârma¹. În 1989, Tovarășul lăsa senzația că știe că Nicu are niște sprijini-tori și că nu-i displace ideea. Nu la fel părea ea să gândească². Cu bolile lui și cu celelalte schimbări din *lagărul comunist*, Andrei și alții din cercul puterii se așteptau ca „zdruncinătura” din Româ-nia să se producă prin martie – aprilie 1990³. Fără manifestații și demonstrații, fără procese și condamnări...

Sâmbătă, 18 noiembrie

Și sâmbătă, și duminică, înaintea începerii ultimului con-gres al PCR, amândoi Ceaușeștii au fost mai mult decât zi-lu-mină la birou. Se pare încă că încercaseră să se asigure că nu vor fi tulburați în vremea Congresului, considerat, în acele împreju-rări, un veritabil eveniment.

Țara era plină de zvonuri privind fuga peste granița cu Un-garia a tot mai multor români. După consumarea faptelor, au aflat că imigranți din Ungaria s-au aflat și în tabere de antrenament special. În toamna lui 1989 apăruse un fenomen ciudat: granița română-ungară era trecută de mai mulți clandestini dinspre vest către est decât invers. Presa americană a transmis vineri seara știrea potrivit căreia România și-a închis granița cu Ungaria, ci-tând Radioul din Budapesta. Acesta informase că la toate cele patru puncte ale frontierei maghiare cu România, oamenii au fost întorși din drum de grănicerii români⁴.

¹ Șt. Andrei, L. Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, p. 271.

² *Ibidem*, p. 274.

³ *Ibid.*, p. 442.

⁴ Agenția Infomina, în *Scânteia. Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani*, supliment al *Jurnalului Național*, 17 noiembrie 2009, apud „România închide granița cu Ungaria”, *Chicago Sun-Times*.

Plângeri în presa străină erau și pe motivul neacreditării unor jurnaliști străini la Congres. Mai târziu, cei care vor cerceta evenimentele din decembrie 1989 vor admite că în România se aflau în jur de 60 000 turiști sovietici și maghiari. Iar în Ungaria se aflau circa 20 000 transfugi români, mulți grupați la Tatabánya, Debrețin și Békéscsaba, în tabere de pregătire paramilitară¹.

La București însă Cabinetele 1 și 2 s-au reunit în muncile premergătoare Congresului. Mai mult de patru ceasuri, în două reprize, Tovarășa și-a ținut conclavurile de la „săliță”, cu Bobu și Constantin Radu (9.50–13.00; 13.50–15.10).

În aceeași zi a participat la Plenara CC. Cei aproape 500 de componenți ai CC au fost adunați pentru o ședință mai scurtă de-o jumătate de ceas (16.00–16.25). A continuat cu altă ședință restrânsă, prezidată de Ceaușescu (17.55–20.05). Cât despre contribuția Elenei Ceaușescu, nu a fost vreuna explicită în elaborarea raportului la congres. Ea a participat continuu la discuțiile pentru alegerea candidaților și propunerile pentru funcțiile de conducere în partid. Cel care hotăra, în final, era Tovarășul, va spune mai târziu Constantin Olteanu².

Între cele patru ședințe a avut și șase primiri: Ilie Matei, Bobu, Nicu Ceaușescu (5 minute!), Curticeanu, un anume „Tov. Băluță” și Constantin Radu.

De dimineața până seara (9.00–19.55), Tovarășa a fost la birou și în duminica de 19 noiembrie 1989. După un scurt intermezzo cu Curticeanu, a primit-o pe Poliana, apoi pe Bobu, Nicolcioiu și Ilie Matei.

În febra pregătirilor finale, Tovarășii au mai ținut și două ședințe la „săliță” (10.15–12.07 și 17.15–19.45). Nu s-au menționat, în agendă, participanții. Congresul pentru demnitarii partidului începuse cu întâmpinarea delegaților străini. Îi primeau la

¹ Interviuul autorului cu Ion Coman (4 decembrie 2008).

² Dan Constantin, „Membrii CPEx așteptau demisia lui Ceaușescu la Congres”, în *Scânteia. Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani*, supliment al *Jurnalului Național*, 21 noiembrie 2009.

aeroport, după protocolul stabilit în lumea comunistă, după care îi conduceau la locurile de cazare. Lista repartizării acestor responsabilități a fost făcută cu mult înainte.

Printre pregătiri a fost publicarea în *Scînteia* a interviurilor acordate de Ceaușescu ziarelor partidelor comuniste din China și Coreea de Nord. Un semn că Asia roșie aprecia politica liderului român.

Luni, 20 noiembrie

Pe paginile agendei este o singură însemnare: „Deschiderea lucrărilor Congresului XIV al PCR 9.00–16.50”.

Spectacolul pregătit în ultimele luni voia să demonstreze lumii întregi că niciodată nu s-au făcut progrese mai mari în istorie decât în România din 1965 încoace. Și că nu există conducător mai înțeles și mai iubit de poporul lui decât Ceaușescu.

În vreme ce Gorbaciov se zbătea între greve muncitorești și demonstrații naționaliste, iar în conducerea partidului său se afla între ciocanul conservatorilor și nicovala reformatoților radicali, gloata partidului și conducerea de la București se pronunțau „unanim” pro-Ceaușescu. Cât despre mișcările din vecini, Tovarășilor părea să nu le mai pese. Supraviețuiau de prea multă vreme în jungla puterii. Ceaușescu îl ajutase pe Gheorghiu-Dej să-și mențină locul după cutremurul iscat de Hrușciov cu „raportul secret”¹. Îl auzise pe acesta vorbind despre reforme prin revenirea la leninism. Până la urmă, va fi cugetat Ceaușescu, ca Hrușciov va sfârși și Gorbaciov – înlăturat de ai lui. Interzicerea alcoolului, magazinele tot mai goale, conflictele etnice și nemulțumirile ofițerilor Armatei Roșii de concesiile făcute NATO vor cauza căderea lui. Dacă nu, Gorbaciov va duce de răpă *lagărul comunist*.

În locul de cinste al prezidiului, Tovarășa a mimat atenția și devoțiunea la lectura de șase ceasuri a Raportului făcută de

¹ La Congresul al XX-lea al PCUS, Nikita Hrușciov a citit un „raport secret” prin care l-a denunțat pe Stalin ca promotor al cultului personalității. A condamnat crimele predecesorului, deși el însuși făcuse multă vreme parte din nucleul conducerii sovietice.

consort¹. Îi primea de fiecare dată privirea în pauzele dintre aplauze și ovații. S-a ridicat și ea – abia mai ținând-o picioarele bolnave de artrită – de peste 500 de ori ca să-l aplaude. Asemenea omagii au fost orchestrate de fidelul între fideli Bobu care-a dat tonul aplauzelor și scandărilor². Acestea au ținut însă mai bine de o oră și jumătate ceea ce l-a ajutat pe bătrânul bolnav să-și ducă la capăt istovitoare sarcină. Dacă în presa românească imaginea lor a apărut prelucrată, presa străină i-a înfățișat așa cum erau – doi moșnegi ce se agățau de putere.

Când nu-și privea soțul, Tovarășa scruta sala. La prima pauză, după cum a scris în memoriile sale Curticeanu, a dispus mutarea unui delegat din primul rând tocmai în ultimul: nu se manifestase destul de entuziast³.

După lectura Raportului, Ceaușescu a primit delegații străine. Gorbaciov nu-l onorase cu prezența, trimițând ca șef al delegației sovietice pe un anume Vorotnikov.

Marți, 21 noiembrie

Mare dezamăgire pentru gazetarii străini pregătiți să asiste la un transfer de putere cum n-a mai fost în lumea comunistă. „România: «Până la urmă tot o să moară»” și-a intitulat Alexandra Arbore corespondența pentru *Le Monde*.⁴ A descris cititorilor francezi o Românie încremenită în „pesimism, disperare și descurajare”. Salariul mediu este de 2 500–3 000 lei, însă bunuri de strictă necesitate nu se află în magazinele de stat. Pe piața neagră poți cumpăra cu el două kilograme de cafea. Țăranii vând porcul de 100 kg cu 10 000–12 000 lei iar brânza de oaie cu 80–100 lei kilogramul. Și totuși, țăranii sunt cei mai greu loviți, venitul lor

¹ Monica Iordache, „Ceaușescu – Raport la cel de-al XIV-lea Congres al PCR”, în *Jurnalul Național*, 17 noiembrie 2004.

² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii...*, p. 389.

³ *Ibidem*, p. 390.

⁴ Agenția Infomina, *Scânteia. Jurnalul României. 1989 – Acum 20 de ani*, supliment al *Jurnalului Național*, 21 noiembrie 2009, apud Alexandra Arbore, „Până la urmă tot o să moară”, *Le Monde*.

lunar fiind la jumătatea salariului mediu pe economie. Pensionarii de la oraș și-au găsit o ocupație profitabilă – ținutul rândului la cozi contra cost. Medicii, în special chirurugii și mecanicii auto, sunt categorii favorizate de criză. Primesc țigări străine, damigene de vin și țuică, miei și găini. Situația aceasta a generat apariția unei înfloritoare piețe negre și a „castei bișnițarilor”. Și peste toate frica de Securitate. Românii cred că liderii brașovenilor și alți contes-tari au fost iradiați („mor ca muștele”!) și că toate telefoanele lor sunt ascultate¹. Speranța tuturor este că până la urmă Ceaușescu va muri, conchide pertinent jurnalista.

Altele erau însă gândurile Ceaușeștilor. El îi ceruse lui Constantin Olteanu, noul secretar cu relații externe, să propună șefilor delegațiilor străine organizarea unei conferințe internaționale. Ei au răspuns, așa cum făcea și Ceaușescu altădată, că n-au mandat să se exprime în acest sens. Că vor transmite propunerea acasă și vor comunica răspunsul. N-au mai comunicat nimic.²

Ea a stat în prezidiu între orele 9 și 14.05. Îmbrăcată în culori pastelate astfel încât să atragă atenția și prin contrastul cu veșmintele închise ale celorlalți. „Modestă”, niciodată în ieșirile televizate din țară nu arbora alte bijuterii decât verigheta, cerceii și lăntișorul subțire de aur. Cei care aveau acces și la culisele vieții lor, îi cunoșteau bine ipocrizia. Avea multe și prețioase bijuterii, cumpărate și purtate în străinătate.

Din locul ei de onoare, Tovarășa privea acum exclusiv sala. „Proștii ăia” care cuvântau nu meritau atenție. Și Tovarășul avea ieșiri. Cuvântătorii sunt mândri și fericiți de aplauze, a zis el într-o pauză celor din prezidiu; pomenesc numele Ceaușescu și cred că pe ei îi aplaudă sala!³

O legendă urbană a epocii spune că printre cuvântătorii Congresul al XIV-lea și-a făcut apariția o delegată și frumoasă, și elegantă.

¹ Ideea aceasta a fost vehiculată de Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii*, traducere de Horia Gănescu și Aurel Ștefănescu, Editura Venus, București, 1992.

² Interviuul autorului cu Constantin Olteanu (24 aprilie 2009).

³ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii...*, p. 391.

O apariție năucitoare care nu purta uniforma deux-pièces-ului, tăiat colțuros din stofe grele și închise la culoare. Reprezenta însă muncitoarele sibience, selectată de însuși „tovarășul Nicu”. Tovarășa s-a ofuscat, dar fiul i-a ținut piept. Întrevederea dintre Nicu Ceaușescu și mama sa (16.00–16.20) putea fi tocmai pe temă.

După discuția cu fiul prim-secretar de Sibiu, a intrat la lucrările Secțiunii a II-a din Congres. Plictisită de-atâta vorbărie, a zăbovit 20 de minute (16.30–16.50). Avea treburi mai importante de discutat și pus la punct la „săliță”, cu Bobu și Constantin Radu (16.55–20.35).

Între reuniunile Congresului i-a primit pe Curticeanu, pe Ursu (de două ori) și pe Emilian Dobrescu.

Joi, 23 noiembrie

Lucrările Congresului al XIV-lea au continuat. Tovarășa a bifat prezența între orele 8.30 și 14.05, respectiv 16.30 și 19.00.

După ce delegații s-au dus la cină, din nou Tovarășa a ținut o ședință cu „comisia de propuneri” (19.20–20.35). Schimbaseră ceva? Se asigura că nimeni nu va greși? Nu vom ști niciodată...

Cu o zi înainte, Elena Ceaușescu a participat la ședința plenară a Congresului (9.00–14.05). Înaintea începerii ședinței de la Secțiunea a doua (orele 16.30), s-a reîntâlnit cu Curticeanu, Nicolcioiu și Ursu. A părăsit ședința de după-amiază la orele 17.40 și s-a izolat iarăși, în „săliță”, cu Bobu și Radu. De la orele 19.05 (nu se știe până când), celor trei li s-a alăturat și Nicolae Ceaușescu. Cu el s-au definitivat „alegerile”.

Multe lucruri se petreceau în culisele celui din urmă Congres! Relatarea ce mi-a făcut-o Ion Coman, fost secretar al CC, este relevantă: „Și eu am făcut, ca și ceilalți, oficiul de gazdă. Primirea la aeroport a delegaților străini, să stai cu ei în pauze și să-i întreții... Și unul dintre delegații din Israel m-a anunțat, după două zile, că trebuie să plece într-o altă misiune. Bine, zic, mai sunt două zile de congres... Poate vrei să servim mâine seară masa împreună ca să avem un schimb de păreri. Și am mâncat împreună la

Hotel București unde erau cazați toți delegații în ideea că nu trebuiau mașini până la Sala Palatului. Împreună cu un translator. Iar el îmi spune ceva extraordinar: «Domnule Coman, dacă dvs. – se referea la țară – mai rezistați doi ani de zile, nu vă mai mișcă nimeni din loc. Eu vă rog să rețineți că cercul s-a strâns puternic în jurul vostru». Voia să vorbească cu Ceaușescu. L-am asigurat că în acea seară, cel târziu a doua zi dimineața îi voi aduce la cunoștință. Iar hotărârea îi va aparține lui Ceaușescu. Am făcut-o. Și l-a primit. Era o informație că nu mai era dorit pe plan internațional. Și nici de populație¹.

Ceaușeștii însă nu mai plecau urechea la informații neconvenabile. Delegații la Congres votaseră unanim „Programul Directivă cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1991–1995 și orientările de perspectivă până în anii 2000–2010”.

Vineri, 24 noiembrie

A fost cea din urmă zi a ultimului congres comunist din România. Ziua îndelung pregătită a alegerilor în structurile de vârf ale partidului. Ca să iasă bine spectacolul, în seara precedentă la Cabinetele 1 și 2 s-a lucrat până târziu căci faptele cu adevărat însemnate s-au petrecut departe de ochii delegaților la congres și ai ziariștilor. De altfel, componența CPEx s-a stabilit în Plenara CC al PCR convocată în timpul Congresului.

Se pare că Nicolae Ceaușescu știa să întrețină un extraordinar suspans în cercul puterii. Deși membru al Secretariatului CC, Curticeanu susține că a avut „surpriza” să afle abia în plenară că va fi membru supleant al CPEx. Ceaușescu, pretinde el, scotea lista scrisă de mâna lui și o citea în fața Comisiei de propuneri². Și participanții la Congres se puteau aștepta la surprize. Într-o pauză, Ceaușescu i-a cerut șefului Cancelariei CC situația salariilor celor cu funcții de conducere. Plănuia să micșoreze lefurile

¹ Interviuul autorului cu Ion Coman (4 decembrie 2008).

² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii...*, p. 394.

demnitarilor. Nu povestește însă Curticeanu în memoriile sale cum el însuși a propus în 1984 mărirea lefii de președinte a lui Ceaușescu (la 20 000 de lei!), deși mai încasa un salariu, cam tot atât de mare, de la partid¹.

Cine-l „iubea” însă pe Ceaușescu?! La orele 14.30, după închiderea Congresului, câteva zeci de mii de bucureșteni l-au ovaționat îndelung în piață. „Fericiți” de vestea realegerii lui! Și sute de ziariști străini s-au înghesuit să-l fotografieze cât mai din aproape în lumina nemiloasă a zilei.

După întâlnirea cu „susținătorii”, între orele 15.30 și 17.00, Ceaușeștii i-au onorat pe participanți cu prezența lor la „masă (recepție) la EREN” (cum a fost consemnat momentul în agenda Cabinetului 2). Adică la Expoziția Realizărilor Economiei Naționale. Unii oaspeți se exprimaseră însă critic la adresa gazdelor. În întâlnirea cu Constantin Olteanu, Pierre Blatin, liderul comuniștilor francezi, a întrebat de ce tot Ceaușescu a fost ales. Și de ce gradul de etatizare a economiei românești este atât de mare².

După recepție, Elena Ceaușescu l-a primit pe secretarul cu propaganda Ilie Matei (17.15–17.21). La orele 17.30 a intrat Curticeanu. Ieșirea acestui apreciat colaborator al ei n-a fost consemnată.

Sâmbătă, 25 noiembrie

Nici măcar după oboseala pregătirii și ședințelor Congresului, Tovarășa nu și-a luat liber. A venit la birou, primul vizitator, cumnatul Bărbulescu fiind primit la orele 9.55. Prin biroul ei au trecut apoi Ion Radu, Ioan Totu și Nicolae Constantin. Mai mult au fost reținuți Tudor Postelnicu, ministrul de Interne (10.06–10.25), și șeful Securității, generalul Iulian Vlad (10.25–10.44).

Să fi dorit Elena Ceaușescu informări despre reacțiile de peste hotare privind congresul? Să le fi cerut amănunte despre prezența și interesele sutelor de ziariști străini veniți la congres care își prelungiseră șederea și încercau să se documenteze, liber, prin țară?

¹ ANIC, fond CC al PCR – Cancelarie, dosar 43/1984, ff. 16–17.

² Interviuul autorului cu Constantin Olteanu (24 aprilie 2009).

Ori i se prezentau noutățile de la Praga? Căci în acea zi, urmare a turbulențelor din Cehoslovacia, liderul comunist Miloš Jakeš a fost înlocuit cu Karel Urbánek, iar premierul Ladislav Adamec și-a prezentat demisia.

După plecarea lui Vlad, la Cabinetul 2 s-au prezentat împreună secretarul CC cu relații internaționale Constantin Olteanu și șeful protocolului Vasile Nicolcioiu. A urmat Ursu (10.48–11.03).

Un vizitator neobișnuit al Cabinetului 2 a fost Iosif Szasz (11.03–11.09). Szasz era în acel moment prim-secretar al județului Caraș-Severin, dar urma să-și ia în primire peste câteva zile postul de președinte al Consiliului Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale. Va reveni la Reșița în zilele fierbinți din decembrie ca bun cunoscător al problemelor. Încă din dimineața zilei de 21 decembrie, Szasz a pactizat însă cu demonstrații.

Un ceas a povestit apoi Elena Ceaușescu cu Poliana (11.10–12.05).

La orele 12.50, în birou a intrat Bobu. Să fi avut și șeful ei de cabinet sâmbătă scurtă? Finalul întrevederii a rămas neconsemnat în agendă. Funcționarii cabinetului aveau sâmbătă scurtă.

Luni, 27 noiembrie

Noutățile din *țările frățești* arătau halucinant. Cu o zi înainte, Sovietul Suprem al URSS adoptase legea cu privire la autonomia economică a celor trei republici unionale baltice – Letonia, Lituania și Estonia. Tulburările persistente din țară au determinat conducerea partidului din Cehoslovacia să convoace o plenară. Aceasta a decis convocarea unui congres extraordinar la sfârșitul lui ianuarie 1990. Dar istoria a luat-o înaintea planificărilor.

Din notațiile agendei, la Cabinetul 2 a fost o zi obișnuită. La orele 8.55 a intrat Curticeanu. După o întrevedere de o jumătate de ceas cu șeful Cancelariei CC, Elena Ceaușescu l-a primit pe ministrul Armatei, Vasile Milea, apoi pe Ioan Totu.

Dacă pentru capii armatei și ai externelor n-a alocat decât două-trei minute, a stat de vorbă mai mult cu Bobu (9.50–10.25) și

cu Poliana (11.00–11.25). O ședință cu Nicolae Ceaușescu s-a ținut la „săliță”. I-a fost consemnată durată (11.55–12.25), nu și tema.

După amiaza, șeful protocolului Nicolcioiu a fost chemat la Cabinetul 2 pentru trei minute. La ședința CPEX (16.10–16.50) în stilul caracteristic, secretarul general, secondat de consoartă, a exprimat opinii vagi despre tulburările din *lagărul comunist*. Acolo însă s-a discutat plecarea Tovarășului la Moscova la invitația făcută de Gorbaciov liderilor din Tratat. Ceaușescu și-a condiționat însă participarea de o întâlnire bilaterală cu liderul sovietic¹.

După ședință, prin biroul Elenei Ceaușescu au trecut mai-marii propagandei și culturii socialiste: Ilie Matei (17.10–17.17) și Suzana Gâdea (17.20–17.40).

După mărturia unor apropiați, după congres Tovarășul părea epuizat și confuz, Tovarășa excela însă în a fi „tot mai euforică, mai prezentă, mai încrezătoare, mai proastă și mai impertinentă”, a relatat tocmai Curticeanu². Prerogativele sale sporesc cu statutul de invitat permanent al Secretariatului, solicitat de soțul ei.³ Nu mai avea nevoie de aprobările celorlalți, nici de propuneri formale. Drogat de putere, secretarul general și-a imaginat că numeroșii ziariști străini rămași în țară sunt curioși să-l vadă într-o vizită de lucru. A croit-o pe dată: la Uzinele „23 August”⁴.

Chiar și apropiații lui se întrețineau cu zvonuri. Circula atunci zvonul că la începutul lui 1990 va fi cea mai mare rotație de cadre din „epoca Ceaușescu”. Zvon întreținut și de faptul că, după congres, Tovarășul le ceruse celorlalți propuneri de îmbunătățire a stilului de lucru. Și că nu operase schimbări la congres tocmai pentru a-i demonstra lui Gorbaciov că unitatea partidului din România e monolitică. În consecință, nu are rost să tatoneze oameni pentru schimbarea lui așa cum procedase în vecini⁵.

¹ Ștefan Andrei, Lavinia Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, p. 387.

² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii...*, p. 414.

³ *Ibidem*, p. 415.

⁴ *Ibidem*, p. 416.

⁵ Dumitru Popescu, *Cronos autodevorându-se. Memorii*, vol. V, p. 13.

Marti, 28 noiembrie

Veștile neliniștitoare din țările frățești au continuat să sosească. După Praga, la Bratislava a fost altă plenară extraordinară a conducerii comuniștilor slovaci care au decis, de asemenea, convocarea unui congres extraordinar în ianuarie 1990. „Revoluția de catifea” era în plină desfășurare. După protestul a trei sferturi de milion de praghezi pe câmpul Letna și o grevă care-a paralizat Cehoslovacia, în acea zi parlamentul a eliminat din Constituție articolul care specifica „rolul conducător” al partidului comunist în țară. Acesta a pierdut astfel puterea. Iar la Moscova, înaintea plecării la întâlnirea cu Papa de la Roma, Gorbaciov a prezidat ședința unei comisii de elaborare a proiectului unei noi constituții pentru URSS. Cea veche era depășită de realități.

Ajungeau veștile acestea la Ceaușești? Se pare că nu în întregul semnificațiilor. O serie de informații în legătură cu situația internațională și cu situația din Europa de Est erau cenzurate de Elena Ceaușescu în ideea de a nu-l supăra pe Tovarășul, cum se exprima ea, va spune mai târziu secretarul CC cu probleme speciale, Ion Coman¹. El se temea de o „provocare” din exterior împotriva lui. Dar niciodată nu s-a temut că ar fi o revoltă a mulțimii. Tovarășul se credea iubit de popor. Dacă l-ar fi atacat din afară, era convins că l-ar fi apărat *clasa muncitoare*². O greșeală i se părea și accentul pus pe intelectuali și specialiști în perestroika lui Gorbaciov. Aici comanda aparținea Tovarășei. Ea *indicase* să nu mai dea premii bănești mari celor care fac știință și artă deoarece n-au muncit fizic³. Își închipuia, probabil, că în raport cu „eforturile” ei în performanța intrării în Academia Română și obținerii atâtor recunoașteri internaționale, ceilalți nici nu erau de luat în seamă. După mărturia lui Ștefan Andrei, anomalia de-a nu se mai fi făcut promovări în învățământul

¹ Interviuul autorului cu Ion Coman (4 decembrie 2008).

² Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii...*, p. 420.

³ Șt. Andrei, L. Betea, *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu...*, p. 278

superior, în anii 1980, se datora unei inadvertențe generată de altă *indicație* a ei. Ceruse să nu se mai publice posturile în presă dar legea prevedea anunțarea publică a concursului. Așa că nu s-au mai ținut concursuri de ocupare a posturilor¹. Nimeni nu îndrăznise să sesizeze însă consecințele acestei „economii” din veniturile elitelor artistice și universitare.

Deocamdată, la Ceaușești „ședința continuă”, după expresia preferată a lui Ostap Bender, nemuritorul escroc din *Vițelul de aur* al lui Ilf și Petrov. Marți s-a ținut o altă ședință, la „săliță” (9.35–11.00). A fost și a doua, cu amândoi, și după-amiaza (16.25–17.00). La aceasta din urmă a fost menționată și tema – contracte pentru export pe luna decembrie.

Să fi vorbit Elena Ceaușescu mai mult la telefon în acea zi? Ori poate să fi asistat la întrevederile de la Cabinetul 1? Cei care-au trecut prin biroul ei – Curticeanu, Stoian, Ursu și Matei – n-au zăbovit. L-a reținut însă pe secretarul CC Ion Coman mai mult de jumătate de ceas. A fost și el o „descoperire” a lui Ceaușescu din vremea când răspundea de armată. Născut în 1926, în Teleorman, la zece ani Ion Coman ucenicea într-un atelier de cizmărie. Propus de către Direcția Superioară Politică a Armatei pentru specializare la Moscova, Coman a refuzat. Motivația oferită – poate învăța foarte bine și în țară – îi va fi plăcut mult lui Ceaușescu. A intrat în CC în 1965, în CPEx era din 1979, iar în Secretariatul CC, din 1980.

În acea zi, secretarul cu probleme speciale putea fi chemat pentru extraordinarul eveniment petrecut în noaptea de 27 spre 28 noiembrie: fuga stelei gimnasticii mondiale Nadia Comăneci în Ungaria și de acolo în Canada². Românii au auzit vestea de la posturile străine. Și tot de acolo au aflat și detalii despre povestea

¹ *Ibidem*, p. 19.

² Agenția Infomina, în *Scânteia. Jurnalul României*. 1989 – Acum 20 de ani, supliment al *Jurnalului Național*, 28 noiembrie 2009, „Comăneci fuge din România «de dragul libertății»”, *Chicago Sun-Times*.